

Павло ПОЛІЩУК,
доктор філософії

НАСЛІДУЮЧИ БОЖІ ЛЮБЛЯЧІ ТА ВІРНІ ШЛЯХИ

Біблійна та психологічна основа
для шлюбу та церковних взаємин

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2015

УДК 265.5:22
ББК 83
П 50

Переклад з англійської мови Оксани Онофрійчук
Прочитав редактор Лев Хмельковський

Поліщук Павло.

П 50 Наслідуючи Божі люблячі та вірні шляхи. Біблійна та психологічна основа для шлюбу та церковних взаємин / Павло Поліщук. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – 380 с.
ISBN 978-966-2254-97-6

Передумови, принципи, які походять з Біблійного тексту, теології та психології.

Поєднання Біблійного богослов'я та психології.

Принципи, які застосовуються до сімейного консультування і психотерапії.

Принципи, які застосовуються до людських відносин.

УДК 265.5:22
ББК 83

ISBN 978-966-2254-97-6

© Поліщук Павло, 2015
© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1. РОЗКРИТТЯ ПЕРЕДУМОВ	28
РОЗДІЛ 2. ЗАВІТ ЯК ПРИКЛАД	41
РОЗДІЛ 3. СТАРИЙ ЗАВІТ ЯК ПРИКЛАД	58
РОЗДІЛ 4. НОВИЙ ЗАВІТ ЯК ПРИКЛАД ЛЮДСЬКИХ ВЗАЄМИН	77
РОЗДІЛ 5. ШЛЮБ ЯК ЗАВІТ	99
РОЗДІЛ 6. НАЛАГОДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ <i>КВІПРОКВО</i> І ПОДАЛЬШИХ КРОКІВ: НОВИЙ ЗАВІТ ЯК МОДЕЛЬ ДЛЯ ТЕРАПІЇ	123
РОЗДІЛ 7. НОВИЙ ЗАВІТ: УКЛАДЕНИЙ У ДУСІ	143
РОЗДІЛ 8. ДАНА ДУХОМ СВЯТИМ ЗДАТНІСТЬ УПОВНОВАЖУВАТИ ОДИН ОДНОГО	162
РОЗДІЛ 9. УПОВНОВАЖЕНА ЗДАТНІСТЬ ДІЯТИ ОДНОСТОРОННЬО У ДВОСТОРОННІЙ УГОДІ	181
РОЗДІЛ 10. ПРИЙНЯТТЯ БЕЗУМОВНОЇ ПОЗИЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНИХ УМОВ	196
РОЗДІЛ 11. НАСЛІДУВАННЯ БОЖИХ ДАЛЕКОГЛЯДНИХ ШЛЯХІВ	217
РОЗДІЛ 12. НАЙКРАЩИЙ ШЛЯХ: ПРОЯВ ЛЮБОВИ ЧЕРЕЗ БЛАГОДАТЬ І МИЛІСТЬ	237
РОЗДІЛ 13. ЗАВІТНА БЛИЗЬКІСТЬ ТА ЛЮБОВ	257
РОЗДІЛ 14. ПРОЩАТИ, ЯК І БОГ ПРОСТИВ НАС ЧЕРЕЗ ХРИСТА	277
РОЗДІЛ 15. МЕТАКОГНІТИВНО-ДІЯЛОВА МОДЕЛЬ ПРОЩЕННЯ	294
РОЗДІЛ 16. ПРОЩАТИ ОБРАЗИ І ЗВІЛЬНЯТИСЯ	317
РОЗДІЛ 17. ВІДНОВЛЕННЯ, ЯК СПОСІБ ЖИТТЯ	338
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	359
ПОДЯКА	378

ПЕРЕДМОВА

Гуманітарні та соціальні науки виникають як вияв культурного контексту і є предметом соціальних та політичних тенденцій, рухів та сили. Психологія в Україні була предметом впливу ідеології колишніх царського і комуністичного режимів, а також тенденцій, які тепер формують національний характер. Та ж доля спіткала богослов'я, проте православна традиція залишилася твердою фортецею в межах своїх кордонів, намагаючись бодай в площині церковного життя оберігати святість підвалин шлюбу, сім'ї та дружби.

Останнім часом в Україні почало прогресувати також протестантське богослов'я, зважаючи на значне число заснованих в Україні біблійних навчальних закладів (інститутів та семінарій), особливо в Києві.

У цій книзі передано християнський (євангельський) погляд на проблеми шлюбу, сім'ї та дружби, який бере свій початок із основних традицій Реформації та інших систем богословських думок. Спроба поєднання богослов'я та психології є певним новим викликом, особливо, в українському контексті. Немає доступної літератури, а також праць українською мовою з даного питання, тому ця книга має на меті заповнити порожнечу в даній області. Нижче подано коротку історію проблеми для того, щоб зрозуміти систему світогляду і її культурний контекст.

З моменту відновлення Україною незалежності у 1991 році, українське суспільство переживає перехідний період у своїй історії. На заході країни відбувається перехід від російської філософії, соціології і впливу психології до сучасних західних стандартів. На сході країни більшість людей має російський менталітет. При намаганнях віднайти спільну ідентичність складно передбачити поєднання менталітетів або загальне бажання слідувати клясичним моделям провідних культурних понять та ідей, власних західній, а не східній філософії, цінностям та етноцентричним поняттям (Охана, 2007; Зозуля-Острічук, 2006).

В загальному, намагаючись уникнути політичних чи соціальних тисків, Асоціація психологів України (Ранок, 2006) представила короткий звіт про стан психології в Україні, наголошуючи на потребах щодо майбутніх напрямків у дослідженнях, які розширять сферу соціальної психології.

Головінський (2008) залишив нам свій історичний огляд психологічних традицій України. Проаналізувавши джерела наукової психології, він розкрив перспективу досліджень українських вчених і представив соціально-історичну структуру своїх описів та пояснень.

Психотерапевтична діяльність (Кондратьєв, 1994; Налчаджян, 1997; Сегал, 1975) систематично придушувалися радянською владою; спостерігалася контролі декількома існуючими університетськими програмами психології (Галперн і Войскунський, 1997). Доктор Денніс Боуен (2011) вважає, що виникаючий християнський рух психологічного консультування зараз є на початковій стадії, оскільки проведено лише пробні стажування в області християнського консультування.

Україна переживала русифікацію людей та культури, починаючи із XVIII ст., від часу правління Петра I. Крім того, наприкінці XIX – на початку XX ст. амбітні прагнення російських царів контролювати великі території східної Європи та Азії вплинули на український дух та культуру. Українська мова була повністю заборонена державою і православною церквою. Друкування будь-яких текстів українською мовою також заборонялося. Надходження книг українською мовою з-за кордону переслідувалося. На межі XX століття українська мова була усунена з науки. Така заборона охопила всі рівні освіти – від початкових шкіл аж до університетів. Це також вплинуло на богословські публікації, мала кількість яких сьогодні може засвідчити цей факт.

Певне відродження розпочалося лише у наш час завдяки зусиллям української молоді, яка прагне виявити свій інтелектуальний, академічний, науковий і богословський потенціал. Будучи стороннім спостерігачем (на чужині), який вважає себе чистокровним українцем, я приєднуюсь до таких устремлінь, маючи на меті представити практичну цінність проблеми тим читачам, які зможуть знайти підхід до людських взаємин, особливо у площині шлюбу та сім'ї, поєднавши психологію та богослов'я.

ПСИХОЛОГІЯ В УКРАЇНІ

Хоча у цій книзі зроблено богословський наголос на проблеми шлюбу та родини, але початок їх вивчення впливає з психологічних досліджень. Отже, необхідно представити коротку історію даної області. Під час царського режиму психологія деякою мірою розвивалася як практичний та науковий компонент педіатрії (науки, що вивчає фізичний та розумовий розвиток і характеристику дітей).

У 1920 році, після більшовицької революції, у східній Україні видатні психологи заснованого у 1804 році Харківського університету Виготський, Леонтєв, Лурія і Ананьєв (Ранок, 2006) проводили дослідження в галузі людського розвитку, мови і педагогіки, об'єднуючи ці предмети. Те, що вони перебували в Україні, сприяло їм, оскільки вони спершу могли

працювати далі від жорсткої цензури, що практикувалася у російських містах. Психолог Костюк наголошував на процесі навчання завдяки поєднанню розвитку дослідження особистості та інтерактивного викладу, тим самим продовжував дослідження Виготського.

Також заслуговують визнання психологи Рубінштейн, Леонт'єв, Гальперін, Ельконін, Бол і Роменш, оскільки вони представили культурний підхід до історії даної сфери в Україні. Усі ці психологи внесли свій вклад у становлення радянської психології, як солідної дисципліни (Ранок та інші, 2006). Але у 1930 році сталінський режим конфіскував усі підручники і знищив усі навчальні матеріали з цієї теми. Усе ж у 1930-1990 роках психологія, як незалежна дисципліна, вивчалася у багатьох педагогічних та гуманітарних університетах. Після 1991 року кількість психологічних досліджень почала збільшуватися (Робак, 2000; Ранок та інші, 2006).

Сьогодні вони проводяться у багатьох місцях, а основною координуючою установою є Інститут психології імені Г. С. Костюка. Проєкти включають сферу освіти, проблем поведінки, соціальної, політичної і прикладної психології. Остання (психотерапія) вивчає питання людських взаємин, шлюбу та сім'ї. Слід знову згадати Харківський національний університет ім. Василя Каразіна, оскільки ця установа присвятила себе судовій та політичній психології, етнопсихології, екологічній психології і психотерапії (Ранок та інші, 2006). Знову ж таки, аспект психотерапії є важливий для цієї праці. Багато інших інститутів сформували факультети психології, включаючи Острозьку академію, яка спонсорує це видання. Погляди, представлені в цій книзі, є особистими думками, роздумами, постулатами та пропозиціями автора.

УКРАЇНЬКА ДІЯСПОРА

Насильство більшовицького режиму і терор часів Другої світової війни змусили втікати мільйонів українців до Європи та Америки. Батьки автора були серед тих українців, які оселилися в Аргентині після Першої світової війни наприкінці 1920-их років. Віктор Поліщук (з Хорохорину) і Лідія Сільчук (з Веселого) емігрували в Аргентину з цих маленьких сіл біля Луцька. Автор виріс в одній з українських спільнот у Буенос-Айресі, де збереглися оригінальні етнічні традиції і звичаї, які залишили відбиток меланхолічного, ностальгічного, працьовитого духу у його світогляді.

Українська діаспора, маючи важкі умови існування на чужині, усе ж зберегла далеко від дому здатність до наукової та освітницької діяльності. У Відні був заснований 1921 року Український вільний університет, який згодом був перенесений до Праги. Українські психологи (Ващенко, 1878-1967 рр.; Кульчицький, 1895-1980 рр. і Янів, 1908-1991 рр.) проводили свої дослідження у цій установі, які стали набутком українців розпорошеної діаспори та науковців світу. Можна з певністю заявити, що

на них мав вплив західний світогляд, особливо у віденському контексті, де Фрейд, Юнг і Адлер утвердили свій вплив. Як наслідок, українська психологічна ідея представляє унікальне поєднання старого етнічного духу і сучасних європейських тенденцій.

БАТЬКІВЩИНА У ПОШУКАХ ВИЗНАЧЕННЯ

Які провідні прототипи керують нацією у досліджуваній площині? Французький прозаїк і філософ Альфонс Карр (1808-1890 рр.) сказав: «*Plus ça change, plus c'est la meme*» (чим більше речей змінюються, тим більше вони залишаються незмінними). Якщо ретельно досліджувати сучасні взаємини між чоловіками та жінками в Україні, то насамперед слід поставити запитання: чи є які-небудь зміни? Чи є нові тенденції?

Слід знову розглянути передумови дослідження для того, щоб отримати відповіді на ці запитання. Етнопсихологія є галуззю психології, що досліджує етнічні корені і традиції. Володимир Янів (1979, 1993), один з українських вигнанців, який працює в Європі, перейняв юнгіянську теорію архетипів та наголошував на етно-психологічному підході до відновлення національної ідентичності і духу. Юнгіянський вплив простежується у типології «матінка-земля» – національного, колективного несвідомого архетипу, який служить образом відновленої нації. Берегиня вважається древнім жіночим духом, скітською богинею, матінкою-землею і захисницею дому. Такий архетип об'єднав традиційний фолкльор і християнські чесноти в понятті ідеальної Батьківщини. Берегиня є головним символом сільської культури минулого, серцем сільської хати.

Споконвічний образ Берегині був прийнятий як символ духу нової України політичними лідерами, а також активістами. Повернення до цього ідеального архетипу, якому характерні такі риси, як виховання та догляд, відбулося за допомогою тих, хто вважає, що жінки можуть краще служити сім'ї і суспільству своїми природними дарами, народжуючи дітей, виконуючи материнські обов'язки, а також здійснюючи догляд за домом, залишаючись покійною дружиною. Традиційна, досоціалістична зосередженість на ідеальному материнстві перебільшує значення самотньої чи заміжньої жінки, гідної честі та поваги. Таким чином, незалежно від національної чи особистої моделі, Берегиня не використовує свого особистого потенціалу, але робить все заради інших: народжує дітей для України і збереження сімей.

Політики вдавалися до певних мітів, дискутуючи над ставленням до жінок. У 2001 році Президент України Леонід Кучма відкрив пам'ятник на Майдані Незалежності зі статуєю Оранти-Берегині, жінки, що одягнена у національний костюм і здіймає свої руки до небес над Києвом. Статуя поєднує давньо-скітську богиню з Орантою, Богоматір'ю східної Православної Церкви, яка молиться. Багато хто вважає, що ця статуя є явним

представником синкретизму – поєднання різних релігій, культур чи наукових шкіл, в яких язичницький матріярхат, вітчизняна Мадонна поєднується із Дівою Марією, представницею українського материнства (Рубчак, 1996, 2009). Анастасія Посадська (1994) запевняє, що такий романтизований ідеал, закладений лідерами України, прагне оживити старі структури або ж відродити древній патріярхат після падіння соціалізму. Таким чином, цей романтичний національний стереотип регресивним способом прославляє жінок, в той же самий час надає їм статусу підлеглої особи.

Під час Помаранчевої революції полемічна і харизматична Юлія Тимошенко зворушила натовп своїм активізмом саме біля підніжжя статуї Березині, виступаючи за новий рівноправний порядок між чоловіками та жінками. Хоча Ю. Тимошенко дійшла до посади прем'єр-міністра у 2005 році, проте таке унікальне досягнення не узагальнило і не забезпечило рівності, не розширило права і можливості більшості жінок України. Її ув'язнення, а також багато спірних питань навколо її особи розділили думки суспільства, але в той же час зробили акцент на боротьбі за рівність між чоловіками та жінками у країні.

У ПОШУКАХ ОБРАЗУ ЖІНКИ

Зміни у ролях та можливостях для українських жінок були предметом сучасних досліджень згідно з публікаціями жінок-активісток. Мар'яна Рубчак (1996, 2001) заохочує своїх читачів подумати над питанням: який образ чи прототип фемінізму є кращим – християнська діва чи язичницька богиня? Таким чином, розвиток фемінізму та жіночий стереотип стали дилемою в Україні. Ідеологія вільного ринку допустила виникнення нової жіночої ідентичності у пост-соціалістичній Україні (Журженко, 2001). Вона також зазначила дилему щодо існування сильних жінок, які мають ще малі повноваження, особливо у політиці сімейного життя і суспільства в цілому (Журженко, 2004).

У своїх працях, Оксана Кісь (2007) також посилається на Березиню як на головний символ української народної жіночності та материнства, який поєднує у собі основні елементи самовідданого материнства, християнства та відданості нації. На її думку, даний символ має матріярхальне значення, яке підсилюється тими лідерами, які заохочують жінок домінувати, бути компетентними та рішучими, але тільки в обмежених, «відповідних» їм сферах. З іншого боку, О. Кісь також запевняє, що в Україні очікують, що жінки мають виглядати як українські ляльки «Барбі»: бути гарними, сексуальними, чарівними, хорошими і привабливими іграшками для задоволення бажань чоловіків. Чимало протестів виникає саме через цей стереотип: замість того, щоб бути прототипом материнства жінка стає сексуальним об'єктом – іграшкою для чоловічого задоволення. Парадоксальне і неоднозначне ставлення чоловіків до жінок можна підсуму-

вати їхнім бажанням об'єднати повію та святу, язичницьку богиню і діву Марію в одній особі. Усе ж у деяких місцевостях з властивим українцям гумором висміювали столичну статую, називаючи її «Бетманшею», – самопризначеною, могутньою спасителькою суспільства.

Статус жінок в Україні переглядають науковці. Сара Філіпс (2008) у своїй праці «Жіночий соціальний активізм в Україні: розвиток політики диференціації» представляє цікаві факти з даного питання. Студентки університету, які є відданими ідеї гендерної рівності, прагнуть покінчити з даними стереотипами і упередженнями, які так часто призводять до наклепів і насильства проти жінок. М. Рубчак (1996, 2001) зазначає, що мітинги та рухи проти торгівлі людьми, проти використання жінок, як сексуальних об'єктів, сприяння усвідомленню їхньої гідності зробили певний вплив на маси через українські засоби масової інформації. В Україні збільшується кількість літератури щодо статусу жінок; сподіваємося, прийде усвідомлення рівності між двома статями, створеними по образу Бога, у соціологічних, психологічних та теологічних сферах.

Праця «Стать, політика і суспільство в Україні» за редакцією Олени Ганківської і Анастасії Сальникової (2012) містить розділи, присвячені актуальним та сучасним темам, висвітленим українськими дослідницями Тетяною Журженко, Алісою Толстокоровою, Оленою Семиколеновою, Анастасією Сальниковою, Мар'яною Рубчак, Анастасією Рябчук, Ольгою Плахотнік, Світланою Оксамитною, Тамарою Марценюк, Оксаною Кись і Тетяною Бурейчак. За характером ці розділи є революційними та бойовими, але вони можуть передати проникливий погляд на нову виникаючу жінку України, баянсуючи між традиційними поглядами більшості чоловіків: *жінка була створена із ребра, тому є підлеглою чоловікові, і її місце – на кухні*. Такого принципу притримуються ті, хто належить до так званого «неандертальського клубу» (зневажливої назви, даної жінками-активістками тим, хто має доісторичні погляди, не здатний прийняти еволюційного характеру нації). Хоча б незначне співчуття обох статей могло б посприяти правильному розумінню та ставленню чоловіків та жінок один до одного на основі волі Божої. Ціль даної книги – передати збалансовані погляди щодо цих питань.

В цілому, українська психологія виступає як суміш національної, етнічної і традиційної сил, що зливаються з європейськими тенденціями та демократичними ідеалами. Настала можливість насолодитись свободою думки, досліджень і висловлювання нових ідей. Саме в такому етнопсихологічному кліматі з'явилася деяка можливість озвучувати та демократизувати вибір народу, у тому числі й статус і ролі жінки у постмодерній Україні. Саме в такому контексті правильний приклад Нового Завіту може вирішувати питання взаємної любови та поваги, правосуддя та милосердя, доброзичливості та розширення прав у шлюбі та у сім'ї.

У ПОШУКАХ ЕТНІЧНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Юнгіянське поняття *інтраверсії* та *екстраверсії* привнесло західні погляди у роздуми і визначення «національної української особистості», особливо це стосується українського чоловіка (Янів 1979, 1993). Така особистість наділена унікальними рисами, які притаманні інтроверту, самоаналітику та меланхоліку. Юнгіянські архетипи знайшли своє відображення у козакові, благородному цареві, меланхолійному і задумливому поеті, пристрасному коханцеві, тобто поєднали ці всі риси в одному характері.

Історико-культурно-етнічна спадщина української нації простежується у корінні етнічної ідентифікації та самовизначенні. На противагу російському характерові, який підкреслює колективізм, підпорядкування державі, покори її структурі, українці в цілому проявляють дві риси національного характеру: індивідуалізм та гуманізм. Стародавні риси (згідно з описами козаків, християнських традицій), а саме незалежність, любов до свободи та відсутність покірності поєднані з сучасною та складною досвідченістю, антиагресією, прощенням та чесністю. Звісно, ці ідеальні типи рідко були притаманними всьому населенню. Стереотипи рідко оправдовують індивідуальні відмінності, особливості та особистий розвиток.

Іноді чоловікам легше культурно покладатися на певні традиційні образи, аспекти, які задовольняють їхні потреби. У цьому сенсі, Берегиня є матір'ю, що народжує, виховує, забезпечує і служить. Намагаючись віднайти комфорт та відпочинок на її грудях (від колиски до могили), людина може не побачити нюанси богословських концепцій, які говорять про Бога, як про прототип Батька. Він створив людину по образу Свого; дав їм усе для життя; показав, що потрібно робити, яким має бути характер і поведінка згідно Його волі.

По-особливому викладена настанова чоловікам: потрібно наслідувати Бога, жити в любові, любити своїх дружин так, як і Христос полюбив Свою Церкву, віддавши Своє життя за неї. Тож, тепер основна спрямованість змінюється: замість затишку маминих рук і турботи потрібно служити їй, проявляти жінці любов, піклування і турботу, ставитися до неї, як до партнера у шлюбі. Чоловік зобов'язаний любити свою дружину жертвовно, односторонньо, безумовно і безкорисливо. Це є досить важким завданням, деяким навіть важко уявити таке, а ще важче – поступати так.

Таке богословське вчення щодо особистості (особливо, щоб чоловіки наслідувати Отця і Сина – Нареченого Церкви) і відповідна психологічна реакція на непередбачувані обставини життя рідко висловлюється політиками чи проповідниками з-за катедри. Тому, якщо люди приймуть до уваги ці біблійні слова, то завітні взаємодії зможуть закласти нову основу взаємин в українських родинах. Замість того, щоб слідувати регресивним тенденціям ієрархічних взаємин підпорядкування, відмовлятих працюва-

ти над характером та поведінкою, українські чоловіки чи батьки можуть прийняти рішення стати подібними до Отця/Сина, наслідувати Господа і приклад Христа, ставитися з повагою до жінок. Відповідно, тоді чоловік зможе сприймати жінку, як партнера по життю, компаньйона, а не тільки матір його дітей чи господиню заради задоволення його потреб.

З усією повагою до культури та традицій можна стверджувати, що Оранта-Берегиня (Діва Марія, що молиться та заступається) була частиною Божого пляну, а саме вона повинна була народити Сина Божого. Насправді, Син Божий віддав Своє життя заради нас, заплатив за наші гріхи і викупив нас. Він помер, воскрес і вознісся до Отця, щоб заступатися за нас. Він є Тим, Хто одного дня повернеться назад, щоб правити світом з правосуддям та миром для того, щоб виконати волю Отця. «Так бо Бог полюбив світ, що дав Сина Свого Однородженого, щоб кожен, хто вірує в Нього, не згинув, але мав життя вічне» (Ів. 3:16). У висліді цього виникає нова модель поведінки: «І поведьтєся в любові, як і Христос полюбив вас, і видав за нас Самого Себе» (Еф. 5:2); «Чоловіки, любіть своїх дружин, як і Христос полюбив Церкву, і віддав за неї Себе» (Еф. 5:25).

Повторююць: з усією повагою до традицій та народних передань дана книги робить акцент на Отці та Сині, прототипах для наслідування, звідки виокремлюються принципи життя та актуальні, цінні і важливі взаємини між людьми. Розуміння та застосування таких принципів забезпечить у суспільстві справедливі, чесні, люблячі та відповідні взаємини між чоловіком та жінкою у шлюбі, сім'ї, у спільноті.

В українській культурі владні чоловіки часто використовують традиційні, культурні і своєрідні принципи, щоб догматично поставити жінку на уявне для неї місце. Вони керуються тим, що жінка була взяти із ребра, з'їла яблуко та через гріхопадіння має коритися чоловікові. Біблія використовуються, як інструмент контролі, а не як життєдайне джерело. Дуже часто догматично наголошується на верховенстві та значущості чоловіка, незалежно від його характеру чи ставлення, або почуття відповідальності чи підзвітності. Використання та зловживання такою відповідальністю пояснюється домінуванням та контролею з боку осіб, які не посвятили себе Богові і не слідуєть Його шляхами. Таке пояснення та застосування культурних стандартів призвели до гноблення, приниження, торгівлі, експлуатації та жорстокого поводження з жінками. Ці речі не є наміром та волею Божою, що виявлена у Писанні.

ПИТАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Ми підійшли до питання людських взаємин, зокрема завіту між подружжям у шлюбі. Проте є дещо інше, що також впливає на такі взаємодії. Подружжя та сім'ї живуть під тиском життєвих стресів та проблем.

Проблеми психічного здоров'я в цілому можна розглядати як такі, що оточують та впливають на мікрокосмос шлюбу та сім'ї.

Служба психічного здоров'я зазначає наступні проблеми: вживання алкоголю та залежність від нього, домашнє насильство, незаконна торгівля молодими жінками, періодично агресивна або нестримана поведінка, самогубства, ВІЛ/СНІД, стрес через ядерну катастрофу 1986 року, розлучення та багато інших. Багато досліджень були присвячені цим питанням (Павличко, 1997; Рубчак, 2000; Крижанівська, 1999; Кондрічін і Лестер, 2002; Крістіансен, 2001; Мохвіков, 2004). Огляд доступної літератури показує, що інформація щодо шлюбного консультування практично відсутня. Тому дана праця намагатиметься з'ясувати дане питання, представивши приклад взаємин і підходи до його застосування.

Сімейні конфлікти в Україні є розповсюдженими, а також є темою засобів масової інформації та мистецтва, фільмів і художньої літератури, не говорячи уже про щоденні новини. Перерозподіл ролі чоловіка, як партнера, передбачається в тому, щоб підтримувати та допомагати своїй дружині після роботи. Але багато з них є безробітними, мають низькооплачувані роботи, розчарованими, мають низький рівень моралі та навряд чи будуть допомагати, чи хоча би бути тверезими, тому багато заміжніх жінок не можуть собі дозволити не працювати і сидіти вдома з дітками.

Алкогольна залежність є великою проблемою у країні. Перше систематичне епідеміологічне дослідження було проведене Всесвітньою організацією з охорони психічного здоров'я в Україні у 2002 році (Бруммет та ін., 2002), і у висліді були представлені дані про поширення алкоголізму серед чоловіків і депресії у жінок, показники яких були значно вищими, ніж у Європі. О'Лірі, Тінтл, Бруммет і Глузман (2008) представили дослідження, в якому описали епідеміологію інтимної агресії партнера в Україні. Їх праця показала, що більше жінок, ніж чоловіків, повідомили про факт агресії з боку свого чоловіка. Фактори ризику включають демографічні характеристики, дітей-свідків агресії батьків, початкову стадію психічного діагнозу, періодичні вибухові розлади, зловживання алкоголем та сімейні проблеми.

Згідно з демографічними даними (Переллі-Гаріс, 2008) в Україні є найнижчий рівень народжуваності серед колишніх республік ССРСР. Типовою є сім'я з однією дитиною. Люди відкладають народження другої чи третьої дитини. У 1990-их роках молоді люди віддавали перевагу жити разом замість одруження. Відсутність завітних шлюбних зобов'язань не призводила до стабільності та підзвітності, але сприяла несправедливим взаєминам, тривозі і сумнівним надіям на майбутнє. Діти, народжені у незаміжніх матерів, також є проблемою сучасності, можливо, це пов'язане з низьким рівнем освіти серед жінок.

Оскільки роля жінки у шлюбі і сім'ї змінюється, то ця обставина змушує чоловіків мати справу з більш незалежними, освіченими, досвідченими,

наполегливими і самостійними дружинами. Конкуренція і контраст між освітою партнерів, їх здібностями, винахідністю і т. д. додали проблем до сімейних взаємодій, спричинили сварки, протистояння, насильство та образи. Безробіття, бідність та нарікання призводять до безпорадності, безнадії та негативної реакції на них. Занепад перших шлюбів та дітонародження, позашлюбне дітонародження є новими особливостями незалежної нації (Переллі-Гаріс, 2008).

Турбота, освіта та виховання дітей в домашніх умовах, забезпечення етичними та моральними стандартами вдома також є серйозною проблемою для молодих пар. З метою дослідити психологічний вплив батьків на життя дітей Хазановіч та Шленкер (2000 р.) проаналізували освіченість батьків, де чіткість завдання (чітке розуміння обов'язків батьків) і особисті обов'язки (обов'язок бути хорошими батьками) передбачали якість майбутнього дітей. Тим не менш, особиста контрола (особиста ефективність щодо аспектів виховання дітей) провалилася, можливо, через сучасну економічну та політичну нестабільність в Україні.

КОНСУЛЬТУВАННЯ ПСИХОЛОГАМИ

Психологічний досвід сягає колишнього Радянського Союзу. До 1917 року особистий психоаналіз психотерапії був затребуваний в імперській Росії. Роботи Фрейда були перекладені на російську мову і поширилися Україною, однією із імперських колоній (Сосланд, 1997). Після вступу більшовиків, просвітницькі книги і статті у журналах з цієї тематики були заборонені, лікування психічних захворювань стали областю психіатрії та медицини (це особливо застосовувалося до політичних та релігійних дисидентів, які вважалися загрозою для держави) (Дов, 2002). Декілька дослідників (Роз, 1994; Моховіков, 1994) доповідали, що психіатрія асоціювалася із незрозумілими діагнозами, з психосоматичними проблемами, а також ніхто не був зацікавлений у вирішенні загальних та міжособистісних проблем.

Таким чином, консультування як окрема галузь практичної психології не розвивалася до нещодавна. Консультування та психотерапія, зазвичай, не були доступними в часи комуністичного режиму; люди не прагнули отримати поради. Асоціація психологів України була заснована у 1990 році після від'єднання України від Росії. Вона була реорганізована у 2005 році з удосконаленням регламентації практики урядовими установами та етичними кодексами (Ранок, Павленко та Коралло, 2006). Навіть сьогодні практична психологія та психотерапія потребує вдосконалення.

Табачников, Михайлов і Марута (2004) представили резюме психіатричної сфери діяльності, підкреслюючи медичні моделі проведення психотерапії як ефективного та акредитованого варіанту. Стаття дає наступне визначення психотерапії: «Система лікування впливом на пацієнта

через його або її психічну сферу». Вона зазначена в номенклатурі медичних спеціальностей, яка затверджена директивою Міністерства охорони здоров'я України у 1997 році. В даній області були розглянуті деякі погляди, які застосовували не тільки психіатричні методи, але також демонстрували відкритість до інших методів, які поєднуються в медичних тренінгах. Хоча усвідомлення психологічних аспектів переплітається із медичними аспектами, проте нове визначення походить із тенденцій попередніх часів, в якому наголошується першочерговість медичних наук.

«Внутрішніми» тенденціями розвитку самої психотерапії є поки що екстенсивний характер, що призводить до існування великої кількості форм і методів психотерапії, що дезорієнтує професійну громаду і створює можливість для прикриття непрофесійних та відверто шарлатанських напрямків освітньої та лікувальної діяльності (Табачников, Михайлов і Марута, 2006).

Незважаючи на такі застереження, інші практики продовжують застосовуватись. В огляді сучасних тенденції допомоги людям в Україні Оксана Якушко (2005) віддає перевагу природнім або традиційним формам неформального консультування, що простежується на практиці використання трав, спіритуалізму, самонавіювання та читання заступницьких молитов. Такі альтернативи були суворо обмежені радянським науковим атеїзмом. Нові визначення та правила Асоціації психологів України застерігають від будь-яких практик немедичного характеру.

Усе ж треба звернути увагу на важливість ролі священика Української Православної Церкви та інших релігійних лідерів (равинів у юдеїв і протестантських служителів у баптистів та п'ятидесятників, та інших). Психічне здоров'я і духовність переплітається в таких випадках, тому не потрібно не помічати значення біблійного консультування та керівництва, що проводилося протягом багатьох століть священиками, равинами і протестантськими служителями, які працюють з окремими особами, з подружніми парами та сім'ями. Вони є невід'ємною частиною своєї релігійної громади, тому у ній надають свої послуги. Незалежно від того чи такі послуги надавалися офіційно, чи «у підпіллі», у неформальній обстановці, вони відповідали на духовні та емоційні потреби своїх парафіян. В більшості випадків служителі не вивчали психологію чи психотерапію, а давали поради і рекомендації на основі своїх знань та уявлень. Таким чином, очевидно є потреба навчити священика і служителя адекватним, обґрунтованим та комплексним стратегіям консультування і його підходів. Саме це і є одним із викликів та завдань, які стоять перед Церквою сьогодні.

ЗАПОВНЕННЯ ВАКУУМУ

Комуністичний режим розцінював психіатрію і психологію, як інструменти правлячої партії СРСР. Ці дисципліни були знаряддями переробки суспільства, а також формування людської особистості. Тому психологію відкинули, а психіатрія стала невід'ємною частиною соціальних, політичних і економічних сил філософії більшовиків. З кінця 1920-их до середини 1980-их років ця сфера діяльності управлялася матеріялістичною філософією правлячої партії, яка служила державі.

З дня відновлення незалежності України (1991 р.) відсутність тоталітарного режиму (одна ідеологія, одна партія) створила вакуум, у якому порожнеча дозволила психологам і психіатрам відчути свободу, бути креативними і шукати щось нове. Вимоги щодо знання та застосування психології є високими, і цей факт створює водночас як можливості, так і проблеми. Необхідними є основні принципи врегулювання можливих крайностей та небезпек, що виникають через самозваних та непрофесійних психологів.

Мета даної роботи не полягає у тому, щоб насадити західний погляд чи образити почуття українців та їх культуру. Насправді, більшість богословських принципів беруть свій початок із даного Богом Писання. Вони були написані Мойсеєм, пророками та псалмоспівцями, які були уродженцями Близького Сходу, жили і працювали в період розквіту таких світових імперій, як Єгипет та Мідоперсія. Автори Нового Завіту (євангелісти, історики, апостоли) працювали у контексті греко-римської культури. Саме це і сформувало «західну думку», тому представлені християнські принципи не потрібно вважати західною версією Божих передумов, оскільки вони мають застосування у всіх культурах та в корені оспорожують їх. Лише для прикладу звернемо увагу на наступне: апостол Павло був євреєм, римським громадянином, який написав грецькою мовою тогочасним ефесянам (у наш час це територія Турції) такі слова: «Чоловіки, любіть своїх дружин, як і Христос полюбив Церкву, і віддав за неї Себе...»

Читачі можуть ставити під сумнів переваги і цінність вмісту та спрямованості цієї книги, оскільки можуть оспорити передумови, обговорювати та зробити певні висновки щодо застосування принципів і представлених стратегій. Ця робота певною мірою становить щире відданість українському походженню автора задля того, щоб посприяти тим, хто служить своїм побратимам. Я є вдячний і шаную те, що народився в Аргентині, але виріс етнічним українцем, який викладає, служить та працює у сфері психотерапії на території США і ставиться до своїх слухачів та читачів з повагою та вважає це все привілеєм.

На цій ноті надіюся, що ті, хто консультують, займаються служінням та терапією будуть зрощувати віру (а не видаватимуть бажані фантазії за дійсне) та будуть допомагати тим, хто потребує їхнього керівництва та

підтримки. Принципи даної книги подані для того, щоб показати основу для людських взаємин, особливо, щоб шлюбний завіт та сімейне життя базувалися на головному принципі: будучи улюбленими дітьми Божими, ми повинні наслідувати шляхи Бога, які представлені у завітних угодах з людьми для кращого життя. Ця книга посилається на Писання та клінічну психологію з метою поєднати абстрактні принципи обох дисциплін. Щодо богословських тверджень, яким надається першість, то істина та приклад впливає завдяки екзегетиці і герменевтиці. Стосовно психологічних тверджень, то ці принципи отримані із емпіричних досліджень і досвіду клінічної практики.

Таким чином, насмілюючись вийти за межі традиційного материнства (Берегині, як основного прототипу), ця робота представляє шляхи, якими Бог-Отець діяв і продовжує діяти, показавши взаємини, гідні наслідування. Символ Оранти, насправді, використовується для того, щоб показати доступ до справжнього Творця, Відкупителя та нашої Опори – Бога-Отця. Таким чином, ми можемо підкреслити Його шляхи, намагаючись визначити і врегулювати наше існування під сонцем. Такий акцент не прагне знецінити традицію чи культурний дух, але представити позитивні, благодатні та практичні передумови: Господь-Бог діє по благодаті та милості, будучи ініціатором з безумовними та уповноважуючи намірами, Який показав приклад оптимальних взаємин з людьми. Завіти, особливо Новий Завіт, наведені як приклад людських взаємин у шлюбі та сім'ї, а також соціальних взаємодій у спільноті. Надіємося, що принципи та конкретні вказівки дадуть сили та можливості чоловікам і жінкам якнайкраще виконувати ціль свого створення, викуплення та посприятують використанню їхнього потенціалу.

Наукове видання

Павло ПОЛІЩУК, доктор філософії

НАСЛІДУЮЧИ БОЖІ ЛЮБЛЯЧІ ТА ВІРНІ ШЛЯХИ
БІБЛІЙНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ОСНОВА ДЛЯ ШЛЮБУ ТА ЦЕРКОВНИХ ВЗАЄМИН

Головний редактор Ігор Пасічник
Переклад з англійської мови Оксани Онофрійчук
Прочитав редактор Лев Хмельковський
Технічний редактор Роман Свинарчук
Комп'ютерна верстка Наталії Крушинської
Художнє оформлення обкладинки Катерини Олексійчук

Формат 100x70/16. Ум. друк. арк. 30,87. Наклад 500 пр. Зам. № 27–15
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «VloknотС».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Видавець СПД Свинарчук Р. В.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 27 від 29 липня 2004 року.
Тел. (+38067) 771 28 70, e-mail: 35800@ukr. net.